

DE EUROPESE ZUIVELINDUSTRIE

LONKT NAAR
WEST-AFRIKA

Juni 2016

Studie gerealiseerd door Gérard Choplin, op aanvraag van Oxfam-Solidariteit en SOS Faim Belgique.

Contacten

Oxfam-Solidariteit
Thierry Kesteloot
www.oxfamsol.be
tke@oxfamsol.be

SOS Faim Belgique
Jean-Jacques Grodent
www.sosfaim.be
jjg@sosfaim.org

DE EUROPESE ZUIVELINDUSTRIE LONKT NAAR WEST-AFRIKA

Waar gaat het om?

De situatie op de Europese en de West-Afrikaanse markt voor zuivelproducten is op het eerste gezicht complementair. Europa produceert te veel melk en sinds 2015 zijn de Europese melkoverschotten sterk toegenomen, als gevolg van het afschaffen van de productiequota, terwijl het melkverbruik en de bevolking in Europa stagneren.

In West-Afrika nemen de bevolking en de vraag naar zuivelproducten dan weer voortdurend toe. Maar de plaatselijke melkproductie dekt slechts een klein deel van de consumptie.

De Europese zuivelindustrie heeft goed begrepen dat er in West-Afrika groeimarkten te vinden zijn. De grote Europese zuivelbedrijven zijn al bezig met daar hun terrein af te bakenen, maar wat zijn hun plannen voor de toekomst?

Zullen de Economische Partnerschapsakkoorden (EPA's) tussen de EU en West-Afrika, als ze eenmaal zijn goedgekeurd, hun taak vergemakkelijken?

Dit is een van de terreinen in de wereldwijde melkoorlog tussen de particuliere en coöperatieve multinationals in de zuivelindustrie.

Welke plaats zal de West-Afrikaanse melkproductie door landbouwers-veetelers in die context innemen?

Komt er een industriële productie rond de grote steden? Zullen de West-Afrikaanse regeringen die een lokale zuivelsector willen uitbouwen, in een context van sterke prijsschommelingen met momenteel een overproductie op wereldschaal en lage prijzen bestand zijn tegen de grote Europese zuivelbedrijven, die hun begerige oog op Afrika hebben laten vallen?

Geschiedenis

Het Europese zuivelbeleid van de afgelopen vijftig jaar

Enkele jaren na het invoeren van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) stelt de Europese Economische Gemeenschap (EEG) in 1968 een *Gemeenschappelijke Marktordening* (GMO) voor de zuivelsector in, die in de eerste plaats bedoeld is om de productie te verhogen en zo de voedselveiligheid te verzekeren van de EEG, die getraumatiseerd is door de Tweede Wereldoorlog. Elk jaar worden een *richtprijs* voor melk en *interventieprijzen* voor boter en melkpoeder vastgelegd. De EEG is verplicht om de overschotten op te kopen wanneer de marktprijs onder de interventieprijs zakt, zonder volumebeperking. De *communautaire preferentie* krijgt vorm in variabele *douanerechten*, waardoor de prijs van ingevoerde producten op het niveau van de interne EEG-richtprijs komt te liggen. Als er overschotten zijn, wordt de markt vrijgemaakt door de openbare en particuliere *opslag* van de bij de interventie opgekochte producten, die daarna tegen een lagere prijs bij opbod worden verkocht voor de export, als voedselhulp of voor de voedingsindustrie. *Exportsteun* financiert het verschil tussen de Europese prijs en de prijs op de wereldmarkt.

Door de sterke intensivering van de productie via mechanisering, chemische producten, hybride zaden en de overstap naar veevoeder op basis van maïs en soja, duurt het niet eens tien jaar vooraleer dit systeem van gewaarborgde prijzen zonder productiebeperking leidt tot boter- en melkpoederbergen en de begroting van de EEG doet ontsporen. De exportdumping stuit ook op protest van derde landen.

In 1984 beslist de EEG *productiequota* in te stellen per land en per zuivelbedrijf of producent om de voortdurende toename van de productie te stoppen en de uitgaven (interventie, opslag, exportsteun) onder controle te houden. Maar het totale Europese quotum wordt 10% hoger vastgelegd dan het interne verbruik, waardoor een grote hoeveelheid overschotten/uitvoer blijft bestaan, die de prijzen onder druk zet.

1 / Een producentenorganisatie mag niet meer dan 33% van de nationale productie en 3,5% van de EU-productie vertegenwoordigen

2 / 'Les OP Lactalis font un « constat d'échec »' - La France Agricole - 20/11/2013

3 / Actualisering van de studie over de zuivelkolom. Instituut voor de nationale rekeningen – FOD Economie

De Uruguay-Ronde van de GATT-onderhandelingen (1986-1994) zet de EEG in 1992 aan tot een drastische verandering van het landbouwbouwbeleid: de sectoriële GMO's zullen geleidelijk aan worden ontmanteld, de interne prijzen verlaagd tot de wereldprijs (waardoor de exportsteun wordt geschrapt) en de producenten vergoed via *rechtstreekse steun*. Voor melk komt die verandering er pas bij de hervorming van het GLB in 2003, tegelijk met de aankondiging dat de melkquota in 2015 zullen worden opgeheven.

Met het GATT-/WTO-akkoord kiest de EEG, die intussen de Europese Unie (EU) is geworden, er dus voor om haar producenten te laten concurreren met degenen die produceren tegen de laagste kosten van de hele wereld (Nieuw-Zeeland) en de productie niet langer in de hand te houden. Zij rekent erop dat de groeiende bevolking en het toenemende levenspeil in de opkomende landen een afzetmarkt zullen bieden voor de bijkomende Europese melkoverschotten.

Door de onverwachte prijsstijgingen in 2007-2008 ziet de EU zich gesterkt in haar strategie van deregulering. Om de melkquota 'zacht te laten landen', verhoogt zij geleidelijk aan het Europese quotum met 7% tot in 2015.

Het duurt echter niet lang vooraleer de wispelturige prijzen als gevolg van de wereldwijde deregulering de plannen dwarsbomen van een EU die al te zeer geneigd is om in te gaan op de lokroep van de zuivelindustrie, die tegen een lage prijs melk wil kopen. In 2008-2009 keert de internationale markt en stort

de melkprijs in. Tussen 2007 en 2010 verdwijnt een derde van de melkveebedrijven.

Tussen 2007 en 2010 verdwijnt een derde van de melkveebedrijven.

Maar de EU blijft vasthouden aan haar neoliberale logica, ook al komt een deel van de Europese producenten in actie. In een poging om hen te sussen, beslist de EU in 2012 tot een hervorming die de onderhandelingsmacht van de producenten tegenover de zuivelbedrijven moet vergroten door de oprichting van producentenorganisaties aan te moedigen – weliswaar met een beperking op de omvang¹ – en door facultatieve individuele contracten voor te stellen tussen producenten en particuliere zuivelbedrijven. Maar in een situatie waarin het gaat om overschotten van een vers product, legt het zuivelbedrijf de voorwaarden op².

Deregulering en contractualisering betekenen het einde van een Europees overheidsbeleid voor melk en zuivelproducten. De spelregels worden bepaald door de zuivelbedrijven en de supermarkten, want hun concentratie en onderhandelingsmacht zullen altijd groter zijn dan die van de producenten.

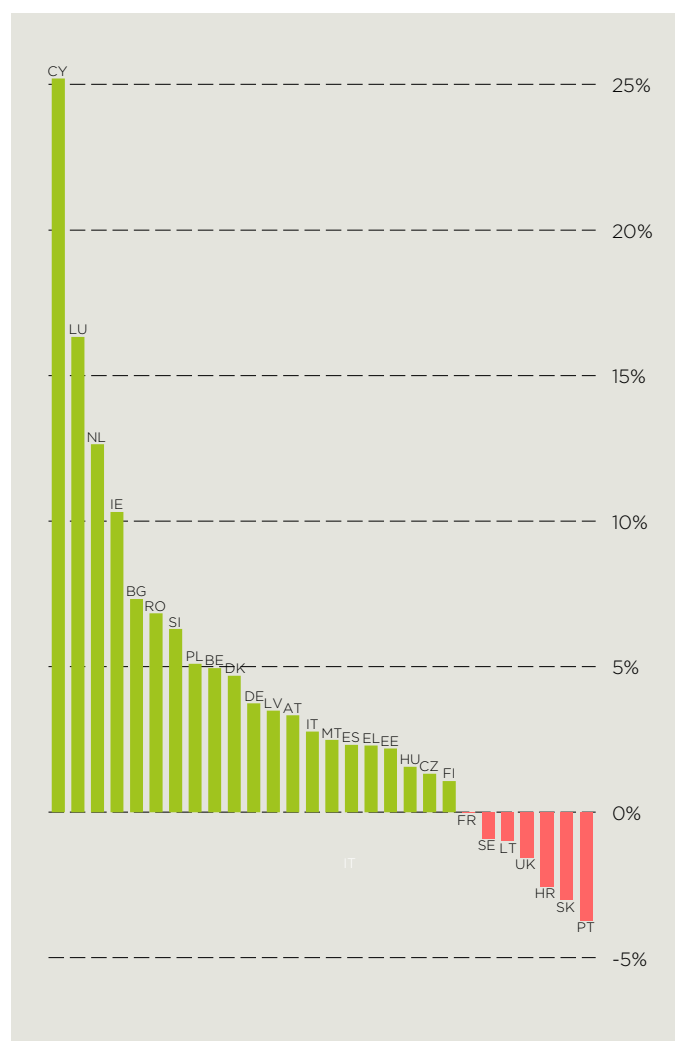
Op amper twaalf jaar tijd, van 2000 tot 2012, is 50% van de melkveebedrijven in België verdwenen.³ Sindsdien is de situatie er nog verder op achteruitgegaan.

In april 2015 zijn de melkquota afgeschaft en zoals verwacht is de Europese productie toegenomen en zijn de prijzen gekelderd (zie verder). De Europese producenten zijn in een nieuwe aanhoudende crisis

beland en de melkfabrieken bouwen torens om melk te drogen en zijn afhankelijk van de export. Zal de EU erin slagen om verandering te brengen in haar zuivelbeleid dat gedoemd is om te mislukken?

Evolutie inzameling rauwe melk

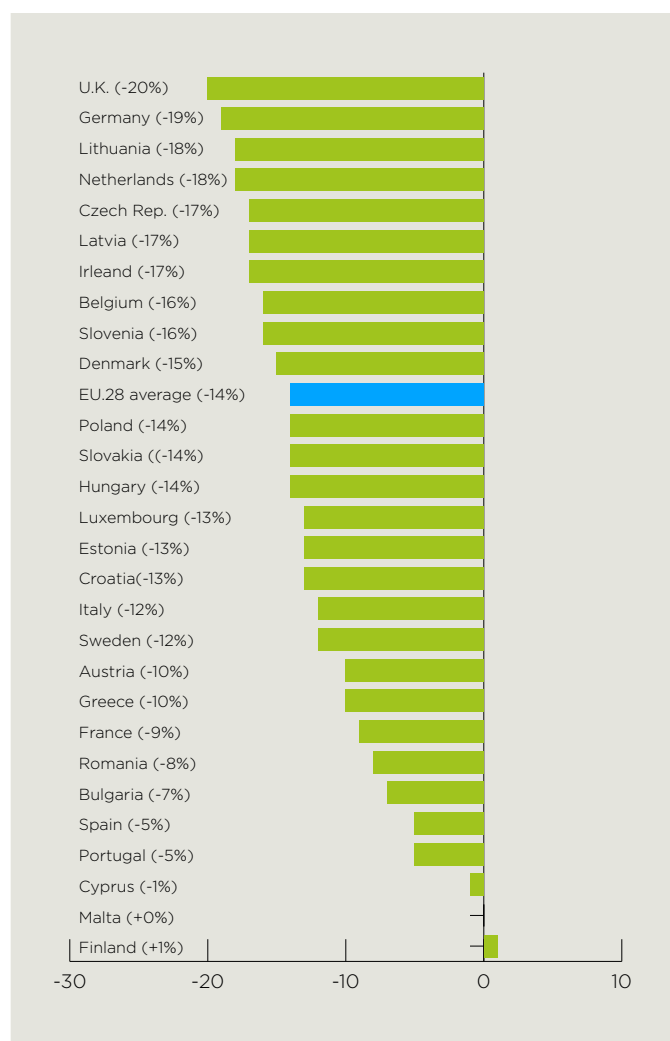
van juni 2016 tav juni 2015

Bron : EStat - Newcronos

Evolutie van de prijs per liter ingezamelde rauwe melk

van juni 2016 tav juni 2015

Bron : Member States (Reg. 479/2010)

4 / 'Ces accords que Bruxelles impose à l'Afrique' – Le Monde Diplomatique – februari 2005

5 / 16% van de wereldhandel, tegenover 3% voor heel Afrika

6 / Réseau des Organisations Paysannes et des Producteurs de l'Afrique de l'Ouest – Netwerk van West-Afrikaanse Boeren- en Producentenorganisaties

7 / Interview met Cheikh Tidiane Dièye – Senepus – ENDA-CACID-6 mei 2016- <http://www.senepus.com/senepus-tv/non-aux-ape>

Het handelsbeleid van de Europese Unie met West-Afrika

Zoals we hebben gezien voor het GLB, is het handelsbeleid bepalend voor het landbouwbeleid. Dat geldt ook voor de relaties tussen West-Afrika en Europa.

Na de onafhankelijkheid van de Afrikaanse landen voorziet het Verdrag van Yaoundé (1963), dat wordt ondertekend tussen de EEG en 18 Afrikaanse landen, onder andere niet-wederkerige tariefpreferenties voor de producten uit die landen. In 1975 breidt de Conventie van Lomé, “gebaseerd op partnerschap en solidariteit”⁴, die bepalingen uit tot 46 ontwikkelingslanden en voegt er ook “een mechanisme voor stabilisering van de export (Stabex)” aan toe, “voor de vergoeding van gemiste exportinkomsten als gevolg van prijsschommelingen op de wereldmarkten”. Tussen 1979 en 1995 wordt de Conventie van Lomé vier keer verlengd en uitgebreid tot een groter aantal landen (in Afrika, de Caraïben en de Stille Oceaan – de ACS-landen).

Maar met de ondertekening van het GATT-akkoord in de Uruguay-Ronde in 1994 en de oprichting van de WTO in 1995 legt de EU de ACS-landen een nieuw verdrag op, dat in 2000 wordt ondertekend in Cotonou en bedoeld is om de regels van de WTO te volgen: te beginnen met het afschaffen van Stabex.

Het akkoord van Cotonou voorziet een Economisch Partnerschapsakkoord (EPA) tussen de EU en de ACS-landen, dat een eind zal maken aan de niet-we-

derzijdse tariefpreferenties (de ACS-landen zullen Europese producten moeten invoeren met lagere douanerechten). Omdat er collectief verzet komt uit de ACS-landen, splitst de EU de onderhandelingen op in 6 regio's, waaronder West-Afrika.

De EU legt de ACS-landen een nieuw verdrag op, dat in 2000 wordt ondertekend in Cotonou.

De Afrikaanse staten zijn van bij de start niet tevreden dat ze de inkomsten uit de douanerechten verliezen, zonder dat de EU daar echt iets tegenoverstelt. West-Afrika weegt niet zo zwaar tegenover de grootste handelsmogendheid ter wereld⁵ en de EU oefent heel zware druk uit. Maar eind 2007 heeft geen enkele Afrikaanse staat een akkoord ondertekend. Terwijl heel wat organisaties van het Afrikaanse middenveld, zoals ROPPA⁶, er bij hun overheid op aandringen de EPA's niet te ondertekenen stelt de EU, die veel marktaandeel in West-Afrika heeft verloren (30% vandaag, tegenover 80% in 1975⁷), de Afrikaanse leiders een ultimatum: als de EPA's niet zijn ondertekend vóór 1 oktober 2014, zal de export uit Ivoorkust, Ghana, Kaapverdië en Nigeria bij binnenkomst in de EU worden belast.

8 / Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten

9 / Op andere zuivelproducten bestaan er hogere tarieven (tot 20%), maar die zijn minder belangrijk qua ingevoerde hoeveelheden.

West-Afrika weegt niet zo zwaar tegenover de grootste handelsmogendheid ter wereld.

Ivoorkust zwicht als eerste, gevolgd door Senegal. Die twee landen doen ECOWAS⁸ kantelen. Na tien jaar verzet van de Afrikaanse landen wordt het EPA in 2014 ondertekend, met 1 oktober 2016 als uiterste datum van ratificatie. Sindsdien hebben alle West-Afrikaanse landen het akkoord geratificeerd, met uitzondering van Nigeria, dat de sterkste economie heeft (56% van het BBP van de regio) en dus het meest gegeerd wordt door de EU, en van Gambia. Met het EPA zou de EU Nigeria beconcurreren op zijn West-Afrikaanse markt. De ondertekening door Nigeria is dus verre van verworven en het akkoord moet ook nog worden geratificeerd op Europees niveau. Ondanks een weigering van Nigeria zou de EU een tussentijds akkoord met de andere landen van ECOWAS kunnen uitvoeren.

Met betrekking tot melkpoeder voorziet het EPA een plafond van 5% voor de douanerechten van de West-Afrikaanse landen. Dat is al het gemeenschappelijk buitentarief (*common external tariff of CET*)⁹ dat wordt gehanteerd door ECOWAS, die voorrang geeft aan de bevoorrading van de arme stedelijke bevolking tegen lage prijzen. Op het eerste gezicht zouden er dus geen grote gevolgen zijn, maar een stijging van dit recht zou voortaan wel onmogelijk worden. Dit zou West-Afrika verbieden om zijn prioriteiten ten gunste van de plaatselijke productie te veranderen.

Het EPA zou de bewegingsruimte van ECOWAS op het vlak van handel met de EU sterk inperken. De wederkerige tarieven zijn een instrument ten dienste van de Europese bedrijven, die daar veel meer voordeel bij zouden hebben dan ECOWAS. Zij zouden hun producten en diensten gemakkelijker kunnen uitvoeren naar West-Afrika. Van de doelstellingen om de regio op eigen kracht te laten ontwikkelen, lijkt niet veel over te blijven.

Met betrekking tot melkpoeder voorziet het EPA een plafond van 5% voor de douanerechten van de West-Afrikaanse landen.

De Europese context na het opheffen van de quota

Door de Europese deregulering van de zuivelproductie worden de producenten nog meer blootgesteld aan de onzekere internationale markt met overschotten in enkele producerende landen. Nieuw-Zeeland produceert slechts 2,5% van de wereldwijde productie, maar vertegenwoordigt een derde van de wereldwijde export. Met zijn multinationale coöperatie Fonterra, die een quasimonopolie voor de melkinzameling heeft, bepaalt dit land de wereldprijs.

In de EU viel de sterke toename van de productie (+7% op twee jaar 2014-2015)¹⁰ samen met enkele andere factoren zoals de toenemende productie in Nieuw-Zeeland en in de VS, het Russische embargo op invoer uit de EU en de afnemende import in China, waardoor de prijs voor de meeste producenten ruim onder de productiekosten zakte.

In maart 2016 lag de, nog altijd dalende, gemiddelde melkprijs in de EU op 0,281 euro/liter, terwijl de gemiddelde productiekosten 0,40 euro¹¹ bedroegen, wat dus betekent dat de veetelers elke dag een aanzienlijk verlies lijden. Veel kleine en middelgrote producenten zetten hun productie stop. Sommigen plegen zelfmoord. De grote bedrijven overleven dankzij de banken... of produceren niet langer melk, zoals in het Verenigd Koninkrijk, waar grote kuddes te koop staan. Degenen die het best standhouden, zijn de bioboeren en degenen die hun producten

verwerken/rechtstreeks verkopen aan plaatselijke consumenten.

We zien een vlucht vooruit naar grotere, intensievere bedrijven, met melkrobots waarbij de koeien op stal blijven en niet meer in de weide komen. Uit het voorbeeld van Denemarken blijkt nochtans dat dergelijke boerderijen hoge productiekosten kennen, vaak een hoge schuldenlast dragen door de zware investeringen en dus kwetsbaar en moeilijk over te laten zijn. Vanuit milieu- en klimaatoogpunt is dit model trouwens totaal zinloos in een Europa dat beschikt over miljoenen hectaren permanent grasland waarin grote hoeveelheden koolstof opgeslagen zitten en de biodiversiteit bevordert.

Ondanks de economische, sociale en ecologische impasse van het huidige non-beleid voor de zuivelsector beweegt de EU niet. Sommige staten, zoals het Ierland van Europees commissaris voor Landbouw Phil Hogan, willen hun productie verdubbelen met het argument dat zij minder duur kunnen produceren dan de andere landen en op die manier marktaandeel van hen kunnen afsnoepen.

De zuivelindustrie van haar kant beschikt over een grondstof met een heel lage prijs en doordat de prijzen van zuivelproducten niet dalen voor de consumenten, verhogen haar marges, al moet ze daarover heftige discussies voeren met de supermarkten. Op

¹⁰ / EU Milk market observatory - <http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/>

¹¹ / Deze kosten omvatten de arbeid en trekken de overheidssteun af - Productiekosten van melk - februari 2015 - EMB - www.europeanmilkboard.org

Stijging van de uitvoer van mageremelkpoeder vanuit de EU vanaf 2009 *

(*) duizenden tonnen mageremelkpoeder - volgens Eurostat (COMEXT)

12 / http://www.clal.it/en/index.php?section=magazzino_smp

die manier verwerft de industrie middelen om nieuwe exportmarkten te verkennen, want haar melkpoedervoorraden zijn groter dan ooit (een toename met 800% sinds een jaar, zonder dat de prijs is gestegen)¹².

De export van mageremelkpoeder uit de EU is de voorbije jaren sterk toegenomen en ligt vandaag hoger dan werd voorspeld vóór het opheffen van de quota: de Europese Commissie voorzag in 2013 een gelijkmatige verhoging van de uitvoer van mageremelkpoeder tot 637.000 ton in 2023, maar dat cijfer is nu al overschreden (691.000 ton in 2015).

Minder producenten, meer fabrieksboerderijen, meer melk, minder productieregio's, meer overschotten aan melkpoeder om goedkoop te verkopen via export: het gaat slecht met de Europese zuivelsector, die zich niet wil verzorgen en zo ook de zuivelproductie in regio's als West-Afrika dreigt te destabiliseren. Moeten we wachten op een vulkaanuitbarsting in Nieuw-Zeeland om de prijzen weer te laten stijgen?

De situatie van de zuivelsector in West-Afrika

Er wonen vandaag 390 miljoen mensen in West-Afrika, van wie de helft in Nigeria, dat in 2050 alleen al 400 miljoen inwoners zal tellen. Met een bevolkingsgroei die tot de hoogste ter wereld behoort, staat West-Afrika voor de reusachtige uitdaging om zijn toekomstige 800 miljoen inwoners te voeden. Hoe zal de regio bijvoorbeeld inspelen op de toenemende vraag naar zuivelproducten?

In 2010 woonde 44,9% van de West-Afikanen in de stad. Dat cijfer zou in 2050 kunnen stijgen tot 68%¹³. Die hoge verstedelijkingsgraad toont hoe weinig aantrekkelijk de landbouw- en plattelandseconomie is, al moet die wel de vele mensen die het platteland ontvluchten blijven voeden. Het is voor een regering gemakkelijker om de invoer van voedsel tegen lage prijzen – zoals melkpoeder – te bevorderen om de arme stedelijke bevolking te voeden, dan de plattelandsbevolking op het platteland te houden met een landbouw- en handelsbeleid waarmee zij van haar productie kan leven en toegang krijgt tot de lokale en regionale markt. En toch willen diezelfde regeringen sinds enkele jaren ook de lokale zuivelsector ontwikkelen.

De veeteelt (voor vlees, melk en bijproducten) vormt immers nog altijd een van de pijlers van de economie (tweede plaats in Burkina Faso), vooral dan in het Sahelgebied. De melkproductie

door veehouders en landbouwers-veetelers speelt er een belangrijke rol in de voeding en het landelijke leven. *“In de taal van de Peul is melk ‘kossam’, wat zoveel betekent als ‘het beste wat er is’”*¹⁴. In Mali is 30% van de bevolking rechtstreeks afhankelijk van de veeteelt. *“Met zijn 7 miljoen runderen, 16 miljoen kleine herkauwers en 500.000 kameelachtigen telt Mali een van de belangrijkste veestapels van Afrika”*.

Ongeveer 80% van de melk die vandaag in West-Afrika wordt verbruikt, is afkomstig uit de lokale productie.

Ongeveer 80% van de melk die vandaag in West-Afrika wordt verbruikt, is afkomstig uit de lokale productie¹⁵, al zijn er grote verschillen afhankelijk van het land, de traditie op het gebied van veeteelt of de afstand tot de invoerhavens. *“In Senegal dekt de nationale productie slechts een derde van de binnenlandse vraag, in Burkina Faso, Mali en Niger dekt zij het grootste deel van de behoeften”*, aldus Amel Benkhala van GRET¹⁶. Het overgrote deel van de melk is bestemd voor eigen consumptie

13 / ‘Urbanisation en Afrique: changement et défis’ – EPFL
- https://infoscience.epfl.ch/record/197883/files/0102_part1_pdf_UrbanisationDefis_fr.pdf

14 / ‘Sur les sentiers du lait au Mali’
- <http://jagros.be/ressources/SentierLaitMali-BAT.pdf>

15 / ‘Note d’analyse de l’impact des politiques commerciales régionales sur la filière « lait local » en Afrique de l’Ouest’ – GRET-APESS- 2015

16 / GRET, op.cit

17 / Dossier Oxfam: 'agriculture familiale et production laitière : menaces et enjeux' – deel 2 - 2007

18 / Oxfam, op.cit

door de kwekers en hun familie¹⁷. Een klein deel wordt verkocht en de rest van de consumptie, vooral in de steden, berust op ingevoerd melkpoeder.

Er lijkt een groot potentieel om de melkproductie uit te breiden (het gemiddelde rendement per koe bedraagt ongeveer 500 liter/jaar, tegenover 6500 in de EU). Vanaf de jaren 1990 zijn veel minimelkerijen ontstaan, maar hun ontwikkeling wordt belemmerd door allerlei technische beperkingen: een onregelmatige bevoorrading in het droge en het natte seizoen, de verplaatsing van de kuddes, het geringe genetisch potentieel van de plaatselijke rassen, een moeilijk te garanderen koudeketen, gebrek aan infrastructuur, een beperkte oppervlakte graasland door de uitbreiding van de steden,... enzovoort.¹⁸

De groeiende vraag naar zuivelproducten biedt kansen voor de lokale veetelers en de importeurs.

De groeiende vraag naar zuivelproducten biedt kansen voor de lokale veetelers en de importeurs. Om de landbouw- en veeteeltsector de vruchten van deze veelbelovende markt te laten plukken, zou melk op basis van geïmporteerd melkpoeder duurder moeten zijn dan lokale melk. Maar dat is al lange tijd omgekeerd: de zuivelbedrijven uit de EU mogen onbeperkt hun overschotten uitvoeren tegen heel lage prijzen. Zij hebben

die melk immers gekocht bij de Europese producenten tegen prijzen die lager liggen dan hun productiekosten: dat is niets anders dan dumping. In Burkina Faso is melkpoeder vandaag bijvoorbeeld drie keer minder duur dan lokale melk (zie deel 5).

Kenia heeft een plaatselijke zuivelsector kunnen ontwikkelen dankzij douanerechten van 60%.

Dit is mogelijk omdat er op melkpoeder dat in ECOAS wordt ingevoerd slechts 5% douanerechten (CET) worden geheven. Kenia heeft precies een plaatselijke zuivelsector kunnen ontwikkelen dankzij douanerechten van 60%. De regeringen van de ECOWAS-staten staan dus voor een enorme uitdaging, waarbij ze moeten kiezen tussen de voedselvoorziening van de arme stedelijke bevolking en de ontwikkeling van de eigen zuivelproductie. Als het EPA er komt, zullen zij nog minder keuze hebben.

19 / 'Etude relative à la formulation du programme d'actions détaillé de développement de la filière lait en zone UEMOA' - CIRAD-UEMOA - 2013 -pagina 31 - http://www.repol.info/IMG/pdf/rapport_final_etude_lait_uemoa.pdf

20 / De markt voor vervangingsproducten voor moedermelk is heel belangrijk met een wereldwijde jaarlijkse omzet van bijna 45 miljard dollar. Tegen 2019 zou die omzet met meer dan 55% stijgen tot 70 miljard dollar. Volgens de VN zijn de wetten om borstvoeding te beschermen in de meeste landen ontoereikend - 9/05/2016 - <http://www.un.org/apps/newsFr/storyF.asp?NewsID=37190#.VzbciTWLSUI>

21 / Zie tabel met de maatregelen die land per land zijn uitgevoerd - Bijlage 2 - http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/206008/1/9789241565325_eng.pdf?ua=1&ua=1

Om de productie van de plaatselijke veehouders en landbouwers te bevorderen, moeten ook nog andere problemen worden aangepakt:

// Om volle melk te imiteren, wordt ongeveer een derde van het ingevoerde magermelkpoeder vandaag vermengd met palmolie, die minder duur is dan melkvetten. En Afrika produceert steeds meer palmolie. Dat zou een prijsstijging van ingevoerd melkpoeder kunnen tegengaan en schadelijk zijn voor de gezondheid van de consumenten.

// De voorbije jaren is een klein aantal randstedelijke intensieve zuivelboerderijen ontwikkeld - met ingevoerde koeien met een hoger rendement of gekruist met lokale rassen, die gebruik maken van voeder op basis van katoen en soja - meestal door lokale agro-ondernemers. *"Het gaat om een vrij oude dynamiek, die zich de voorbije vijftien jaar evenwel snel heeft ontwikkeld"*¹⁹. De grote Europese zuivelbedrijven zouden hier interesse voor kunnen hebben en grote fabrieksboerderijen gaan opzetten, ten koste van de productie door veehouders en landbouwers, als de prijs van het Europese melkpoeder tenminste niet zo laag blijft. Zullen deze twee productiemodellen zich complementair aan elkaar ontwikkelen of zal het ene het andere doen verdwijnen, zoals in Europa?

// In sommige gebieden, zoals in de vallei van de Senegalstroom, zou een intensievere melkproductie in concurrentie kunnen komen met de rijstteelt, omdat beide nood hebben aan geïrrigeerd gebied. Momenteel lijkt rijst voorrang te krijgen.

// Met uitzondering van Benin en Ghana hebben de andere West-Afrikaanse landen de 'internationale gedragscode voor het op de markt brengen van vervangingsmiddelen voor moedermelk'²⁰ nog niet volledig toegepast, ook al is die al 35 jaar geleden goedgekeurd. Daardoor hebben de multinationals uit de zuivelsector nog altijd te veel ruimte om moeders ervan te overtuigen geen borstvoeding te geven en melkpoeder voor kinderen te kopen²¹, ten koste van de gezondheid van de kinderen.

// Door de bevolkingsgroei zal de evolutie van de melkproductie in West-Afrika dus tegelijk afhangen van de nationale en regionale politieke wil en ook van het Europees zuivelbeleid en de evolutie van de handelsakkoorden tussen beide regio's, terwijl alles ook nog eens wordt beïnvloed door de situatie op de wereldmarkt waar Nieuw-Zeeland het voor het zeggen heeft. En dan heeft natuurlijk ook de klimaatopwarming nog een mogelijke invloed op de duur en de intensiteit van het droge seizoen.

// Wedden dat de grote Europese zuivelbedrijven al die factoren hebben voorzien in hun scenario's? Laten we nu even kijken hoe het zit met hun belangstelling voor deze Afrikaanse regio.

De ambities van de Europese zuivelindustrie

In 2003 bepaalden de grote Europese particuliere of coöperatieve zuivelbedrijven, belust op een goedkope grondstof, dat de Europese productie moest worden gedereguleerd. Daarbij rekenden zij ook op de expansie van de exportmarkten.

Daarop barstte een ware wereldwijde melk oorlog los, met fusies, overnames, partnerschappen, ... om een plaats op die markten te veroveren. De grote bevolkingsgroei in West-Afrika van de komende decennia en de gelijktijdige toename van de vraag – als die koopkrachtig is – scherpen de honger nog aan.

Zal de West-Afrikaanse markt in handen komen van de zuivel-multinationals?

De grote Europese bedrijven willen op korte en middellange termijn in de eerste plaats hun overschot aan melkpoeder afzetten, vooral ook omdat de Russische markt gesloten is en de Chinese markt niet te voorspellen valt. Door de sterke toename van de Europese productie staan deze bedrijven onder druk en de concurrentie om afzetmarkten te vinden neemt toe.

De export van mageremelkpoeder uit de EU naar West-Afrika is de voorbije tien jaar sterk toegenomen:

2005	2010	2012	2014	2015
21.007	29.646	34.906	44.457	39.718

In duizenden ton – Europese Commissie

22 / <https://www.frieslandcampina.com/en/organisation/a-global-player-in-agri-food/>

Maar de zuivelbedrijven moeten ook een plaats veroveren in de verwerking van lokale melk. Zij zijn vandaag ook bekommerd om hun imago, gezien de beschuldigingen dat zij melkpoeder dumpen op de markten van de 'ontwikkelingslanden' en omdat sommige West-Afrikaanse regeringen de

plaatselijke zuivelsector willen ontwikkelen. De 'maatschappelijke verantwoordelijkheid' van deze bedrijven neemt een steeds groter deel in van hun communicatie, zoals bij Friesland-Campina, dat op zijn website uitpakt met de slogan: "contributing towards food supply security with a local focus"²².

De huidige aanwezigheid van de Europese zuivelbedrijven in West-Afrika

23 / Sommige grote bedrijven zoals DMK (D) en Savencia (F) zijn niet aanwezig in West-Afrika.

24 / Uittreksel uit het rapport 'l'industrie laitière en Afrique de l'Ouest : histoire, stratégies et perspectives' - Christian Corniaux - CIRAD-PPZS, 2015

25 / <http://www.commodafrica.com/07-09-2015-la-cooperative-laitiere-danoise-arla-simplante-en-afrique-de-louest>

26 / Agromedia.fr - 30 maart 2016

27 / Jeune Afrique - 15 maart 2016 - Fan Milk, un tremplin verglacé pour Danone.

In 2015 waren de grootste Europese zuivelbedrijven in volgorde van omzet: Nestlé (CH) - Lactalis (F) - Danone (F) en vervolgens FrieslandCampina (NL), Arla Foods (S) en Sodiaal (F). Zij zijn allemaal²³ aanwezig in West-Afrika.

De Belgische coöperatie Milcobel/Belgomilk vestigde in 2009 in Bamako een fabriek voor het verpakken van Belgisch melkpoeder. De kleine zakjes van Incolac worden verkocht in Mali, Burkina Faso,

De kaart p. 17²⁴, die dateert uit 2015 en niet alle betrokken landen in West-Afrika behandelt, geeft een niet volledig maar veelzeggend overzicht.

Hoewel sommige bedrijven als Nestlé al sinds de jaren 1960 aanwezig zijn in Nigeria, Ghana en Senegal, dateren de meeste investeringen van de jaren 2000 en vooral de jaren 2010. De twee meest recente zijn ongetwijfeld die van Arla, dat eind 2015 75% van de groep Attieh/Agroline in Senegal heeft gekocht om Arla Sénégal SA²⁵ op te richten. De fabriek voor het verpakken van melkpoeder werd op 17 mei 2016 in werking gesteld. De groep Bel (F) heeft in maart 2016 in Abidjan een fabriek geopend voor de productie van 'La vache qui rit' voor de markt in Ivoorkust²⁶ en andere landen.

We bekijken even het voorbeeld van Nigeria, Senegal en Burkina Faso.

Zoals we hebben gezien, is **Nigeria** veruit de belangrijkste markt van de regio. Vijf grote bedrijven hebben zich er al gevestigd:

// In 2015 verwierf Arla (in een joint venture) 50% van de Tolaram Group (Singapore) en vormde op die manier de TG Arla Dairy Products LFTZ om de producten van Arla te verdelen in Nigeria. *"Het succes van Arla in Afrika heeft uiteraard ook te maken met het succes in Nigeria"*, zo verklaarde de verantwoordelijke voor Arla in West-Afrika, Steen Hadsbjerg.

// Vorig jaar kocht FrieslandCampina 13% extra aandelen van Wamco - met het merk Peak - voor 180 miljoen euro. Zo verwierf het bedrijf de controle (68%) en kon het FrieslandCampina Wamco (FCW) oprichten, dat melkpoeder en gecondenseerde melk invoert. FCW begon in 2010 met het opzetten van inzamelcentra voor lokale melk, met de steun van de Nigeriaanse regering.

// In 2013 sloot Danone een partnerschap met de groep Abraaj (Dubai) om een belang van 49% te verwerven in Fan Milk International, dat beschikt over een netwerk van 30.000 verkopers met fietsen en karretjes in zes landen (Benin, Burkina Faso, Ivoorkust, Ghana, Nigeria, Togo: 250 miljoen inwoners) om zijn bevroren zuivelproducten op basis van ingevoerd melkpoeder te verdelen. *"Dit is voor ons een uitzonderlijke uitvalsbasis, met mensen die ons uitnodigen om verder te gaan dan ijssnacks"*, aldus de directeur van de divisie van Danone in Afrika, Pierre-André Têrisse.²⁷ Algemeen directeur Emmanuel Faber zegt: *"deze transactie vertegenwoordigt een belangrijke stap*

in de expansie van Danone in Afrika”²⁸. Het magazine Jeune Afrique omschrijft de strategie van Danone als volgt: goed verankerde plaatselijke bedrijven overnemen waardoor Danone de kans krijgt om naast kostensynergie ook tegen geringe kosten huismerken of nieuwe producten te ontwikkelen. In maart van dit jaar heeft Danone zoals in 2013 voorzien 51% van Fan Milk in handen gekregen.

- // Nestlé is er al bijna honderd jaar aanwezig (melkpoeder, melk Nido).
- // Glanbia (IRL) is sinds 2003 samengegaan met PZ Cussons om er producten te verkopen op basis van lers melkpoeder.
- // In 2015 exporteerde de EU 22.613 ton mageremelkpoeder naar Nigeria, afkomstig uit F, NL, D, IRL, B, PL, ... en 27.757 ton vollemelkpoeder uit NL, DK, IRL, S, D, ...

In **Senegal**, waar melkpoeder al sinds lange tijd aankomt in de haven van Dakar en een heel groot deel van het melkverbruik in het land vertegenwoordigt, zijn alle grote bedrijven aanwezig:

- // Sodiaal ging in 2005 samen met Kirene om in Senegal lokale melk en gereconstitueerde melk (op basis van melkpoeder) te verkopen (UHT-melk Candia),
- // Lactalis ging samen met Meroueh en verkoopt er zijn Franse merken en Laitcran-melkpoeder,
- // Danone verwierf in 2008 25% van de ‘Laiterie du Berger’, die volop succes kende met haar yoghurt op basis van plaatselijke Dolima-melk. Sinds 2014 wordt tot 50% ingevoerd melkpoeder toegevoegd om te kunnen voldoen aan de vraag.
- // Glanbia ging samen met Satrec, voor de verdeling van melkpoeder en yoghurt,
- // Nestlé verdeelt er zijn gecondenseerde melk Gloria,
- // Arla Senegal SA beschikt dankzij het netwerk Agroline van de groep Attieh over een ‘hub’ voor uitbreiding naar Mauritanië en Mali.²⁹

In **Burkina Faso** is het grootste deel van de melk die wordt verkocht weliswaar afkomstig van melkpoeder en andere zuivelproducten die worden ingevoerd via de havens van Ivoorkust of Ghana, maar de grote Europese zuivelbedrijven hebben er ter plaatse (nog) geen rechtstreekse investeringen gedaan. In 2015 liet Arla wel op discrete wijze

onderzoek uitvoeren naar mogelijkheden om de lokale melk op industriële schaal te verwerken in plaats van in de huidige minimelkerijen. Dat leidde tot algemeen protest bij de producenten toen die ontdekten wie de opdrachtgevers van het onderzoek waren.

Na het mislukken van projecten voor melkfabrieken van de staat in Bobo-Dioulasso en Ouagadougou (Soprolait) in de jaren 1980, is de Unie van minimelkerijen UMPL-B nog altijd op haar hoede omdat de overheid blijft vasthouden aan het idee om in de buurt van de grote steden grote melkfabrieken te ontwikkelen, ten koste van de plaatselijke minimelkerijen. Er zou grond ‘in beslag zijn genomen’ om er intensieve kuddes van ‘exotische’ koeien op te plaatsen. Tijdens de nationale dag van de landbouwer in Tenkodogo verklaarde de erevoorzitter van ROPPA, Mamadou Cissokho, op 30 april 2016: “*de regering moet geen melkerijen oprichten, dat is niet haar werk.... Zij moet de invoer van buiten ECOWAS verbieden, dat is haar werk*”.³⁰

De staatsmelkfabriek van Fada-Ngouma verwerkt enkel lokale melk tot verse melk en yoghurt, maar haar mogelijke capaciteit van 3000 liter/dag wordt niet benut en zij is op zoek naar partners. De minimelkerij van Fada, met slechts 200 liter/dag, werkt wel goed.

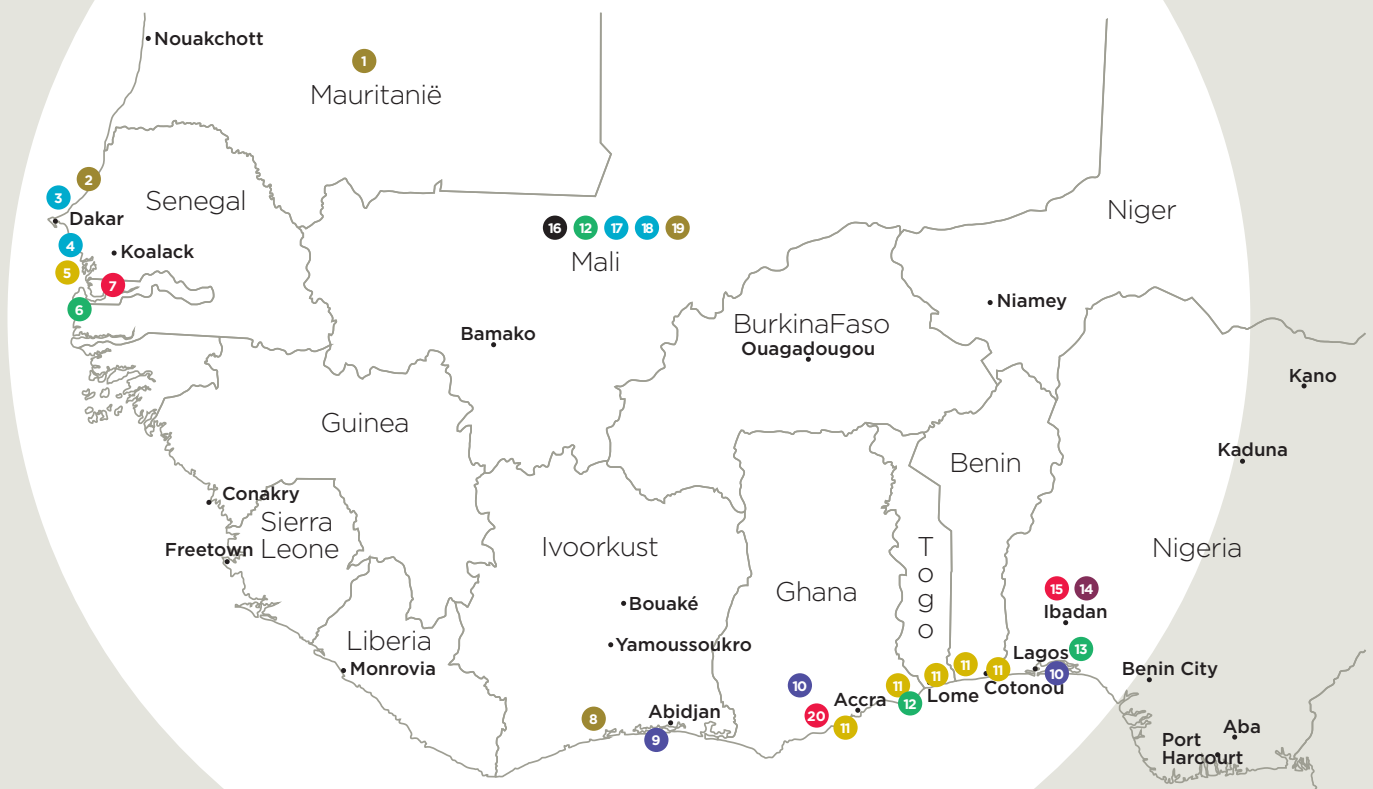
In 2015 exporteerde de EU 22.613 ton mageremelkpoeder en 27.757 ton volle-melkpoeder.

²⁸ / Persbericht van Danone van 24 oktober 2013. http://www.danone.com/fileadmin/Danone_Abraaj_-_Fan_Milk_FR_01.pdf

²⁹ / Jeune Afrique – 19 mei 2016 – ‘Sénégal: le danois Arla Foods met en route sa première usine’.

³⁰ / Face à face Président du Faso – ‘Paysans: Les vérités de Mamadou CISSOKHO’ – <http://www.roppa-afrique.org/spip.php?article334>

- 1 **Sodiaal** - Tiviski
(Candia, UHT melk)*
- 2 **Sodiaal** - Kirène
(Candia, UHT melk)*
- 3 **Lactalis** - Meroueh
(Laicran, poeder)
- 4 **Lactalis** - ISPEL
(Bridel, UHT melk)
- 5 **Danone** - LDB
(Dolima, yoghurt)*
- 6 **Glanbia** - Satrec
(Vitalait, poeder, Ardo, yoghurt, Bestlait, poeder)
- 7 **Nestlé**
(Gloria, gecondenseerde, Melkarrest, Ingezamelde melk: 1991-2003)
- 8 **Sodiaal** - Eurolait
(Candia, UHT melk)
- 9 **Aria** - Mata Holdings
(Dano, poeder)
- 10 **Aria** (project)
- 11 **Danone** - Abraaj
(Fan Milk, roomijs)
- 12 **Glanbia** - Sicoma
(Vitalait, poeder)
- 13 **Glanbia** - PZ Cussons
(Nutricima, poeder)
- 14 **Friesland Campina** - Wamco Nigeria
(Peak, poeder)
- 15 **Nestlé**
(Nido, poeder)
- 16 **Belgomilk** - Disnepal
(Incolac, poeder)
- 17 **Lactalis** - MaliLait
(UHT melk, yoghurt)*
- 18 **Lactalis** - Cotim
(Laicran, poeder)
- 19 **Sodiaal** - Eurolait
(Candia, UHT melk)*
- 20 **Nestlé**
(Nido, poeder Gloria, gecondenseerde)

Europese bedrijven - West-Afrikaanse bedrijven (Merk, type zuivelproduct)
Voorbeeld : Sodiaal - Eurolait (Candia - UHT melk)

* Melkerij die lokale melk inzamelt

Naam ³¹	Land	Oprichtingsdatum	Capaciteit (l melkeq./dag)*	Zamelt plaatselijke melk in	Belangrijkste zuivelproducten	Band met Europees bedrijf
Laiterie du Berger	Senegal	2006	15.000	ja	yoghurt, dégué, thiakry,	Daneene
Kirène	Senegal	2005	10.000	ja	UHT-melk	Sodiaal
Satrec	Senegal	1992	—	neen	yoghurt, melkpoeder	Glanbia
Arla Senegal	Senegal	2015/2016	5000 ton / jaar	neen	Dano-melk	Arla
MaliLait	Mali	1994	60.000	ja	plattekaas, gepasteuriseerde melk, yoghurt	Lactalis
Eurolait	Mali	2005	20.000	ja	plattekaas, gepasteuriseerde melk, yoghurt	Sodiaal
Sicoma	Mali	2000	7 à 10.000 ton poeder/jaar	neen	melkpoeder	Glanbia
Disnepal	Mali, Burkina Faso	2004	—	neen	melkpoeder Incolac	Belgomilk
Tiviski	Mauritanië	1987	30 000	ja	UHT- en gepasteuriseerde melk, yoghurt, kaas	Sodiaal
Eurolait	Ivoorkust	—	40.000	ja	UHT-melk, yoghurt	Sodiaal
Olam	Ivoorkust	2014	—	ja	gecondenseerde melk, melkpoeder / Pearl	Friesland Campina
Mata Holding	Ivoorkust	2013/2015	2000 t/an	neen	Dano-melk	Arla
Nestlé	Ghana	1957	—	neen	gecondenseerde melk, melkpoeder	Nestlé
Fan Milk	Nigeria + 5	2015	—	neen	roomijs	Daneene
Sicoma	Togo	2000	7 à 10.000 ton poeder/jaar	neen	melkpoeder	Glanbia
Wamco	Nigeria	1954 sinds 2015	—	ja	melkpoeder	Friesland Campina

(*) De werkelijke productie ligt soms lager

De ambities van de Europese zuivelindustrie in West-Afrika

³¹ / Aangepaste tabel uit het rapport CIRAD-PPZS – op. cit

³² / Pierre Gattaz, Pdt du MEDEF-Agra presse hebdo – nr. 3545 – p. 46- 9 mei 2016

Sinds enkele jaren blijkt heel duidelijk dat de Europese voedingsbedrijven belangstelling hebben voor West-Afrika. Dat viel ook duidelijk op te maken uit de woorden van de voorzitter van de bond van grote Franse werkgevers (Medef) tijdens een bezoek aan Ivoorkust eind

april 2016: “de landbouw in Ivoorkust vormt een eldorado voor de Franse voedingsindustrie... De strategie blijft om samen op jacht te gaan en op duurzame wijze filialen van Franse bedrijven te vestigen”, aldus de leider van Medef.³²

“De spelers uit de geïndustrialiseerde landen zullen de kans krijgen om voordeel te halen uit het onevenwicht tussen de vraag en het aanbod in de ontwikkelingslanden om hun eigen groei te verzekeren”.

33 / Rapport Sodiaal 2020 – p45

34 / ‘Danone prépare son avenir en Afrique’ – Le Monde – 24 februari 2016

35 / Europese organisatie van groot-handelaren van zuivelproducten

36 / Nigeria wordt verzwakt door de sterke daling van de oliepijzen en de terreur van Boko Haram in het noorden van het land.

In zijn verslag ‘Sodiaal 2020’ verklaart Sodiaal uitdrukkelijk: *“de spelers uit de geïndustrialiseerde landen zullen de kans krijgen om voordeel te halen uit het onevenwicht tussen de vraag en het aanbod in de ontwikkelingslanden om hun eigen groei te verzekeren”*.³³ Het komt erop aan *“te anticiperen op de evoluties van de markt door vooraf nieuwe gebieden in te nemen. De strategie van fusie en overname staat vandaag zonder enige twijfel centraal in de strategie van alle grote concerns.”*

Volgens Emmanuel Faber (algemeen directeur Danone) is Afrika *“het continent van morgen. We investeren vandaag in dit continent zoals we dat vijftien jaar geleden in Azië hebben gedaan.”*³⁴

Tijdens haar algemene vergadering van 2013 wees Eucolait³⁵ erop dat *“er een aanzienlijke potentiële vraag zal zijn naar babymelk in Afrika, waar het aantal jonge kinderen snel zal toenemen”*.

Gezien de groeiende investeringen van de voorbije jaren valt niet te ontkennen dat de Europese zuivelindustrie haar blik op West-Afrika heeft laten vallen, maar het gaat niet om overdreven grote investeringen. Voorzichtigheid lijkt geboden met het oog op de schommelende melkprijzen op wereldvlak, de beperkingen van de West-Afrikaanse zuivelmarkt en de geostrategische onzekerheid³⁶.

Een van de centrale vragen is welke plaats de lokale productie en verwerking in de toekomst zal innemen. Zullen de Europese bedrijven investeren in de verwerking van lokale melk, zoals vermeld in hun communicatieplannen en hun initiatieven voor maatschappelijk verantwoord ondernemen of zullen zij toch voorrang geven aan het gebruik van hun groeiende Europese overschotten ter plaatse? De meesten mikken op beide.

Een van de centrale vragen is welke plaats de lokale productie en verwerking in de toekomst zal innemen.

De wens die de West-Afrikaanse regeringen hebben uitgedrukt – maar niet altijd uitgevoerd – om de lokale melksector te ontwikkelen, stuit op een te groot verschil tussen de prijs van lokale en ingevoerde melk. In Burkina Faso bijvoorbeeld kost een liter lokale melk ongeveer 650 frank CFA/liter, terwijl gere-

37 / 'Nestlé to roll out modular factory system in Africa' - www.agritrade.cta.int - 18 augustus 2014

38 / <http://www.mata.ci/arla>

39 / Agritrade - 27 oktober 2013

constitueerde melk slechts 225 frank CFA kost. De prijs van de lokale melk biedt de producent weliswaar een correcte vergoeding (ongeveer 350 frank CFA/liter), maar kan niet concurreren tegen ingevoerde melk, zeker ook omdat het toegestaan is om de ingevoerde melk te verkopen met een etiket 'melk uit Burkina'. De dalende prijs van melkpoeder sinds 2015 brengt de lokale sector dus duidelijk in gevaar.

De volgende jaren zal West-Afrika niet voldoende melk kunnen produceren om te voldoen aan de toenemende vraag naar zuivelproducten die voortvloeit uit de bevolkingsgroei en de verstedelijking. Invoer en lokale productie moeten dus naast elkaar bestaan, maar de Afrikaanse producenten hebben niet dezelfde belangen als de Europese industriëlen.

De multinationals handelen op lange termijn en lonken zij naar de lokale melkmarkt

Tijdens de periode van hoge melkprijzen op de wereldmarkt in 2013-2014, vóór het afschaffen van de quota, werd lokale Afrikaanse melk aantrekkelijk en erg gegeerd, vandaar de concurrentie tussen de zuivelmultinationals om hun gebied af te bakenen. Hoewel de prioriteiten ongetwijfeld zijn veranderd door de overproductie in Europa en in de wereld sinds het stopzetten van de quota – de Afrikaanse markt is er nu in de eerste plaats om de Europese overschotten op te slorpen – handelen de

multinationals op lange termijn en lonken zij naar de lokale melkmarkt, terwijl ze tegelijk hun capaciteit ontwikkelen om ter plaatse hun Europees melkpoeder te verwerken.

Wanneer een lokaal initiatief zoals de 'Laiterie du Berger' in Richard-Toll in Senegal succes heeft door yoghurt te verkopen op basis van lokale melk van boeren-veehouders en er niet meer in slaagt om te voldoen aan de vraag, vat Danone daar belangstelling voor op en koopt 25% van de aandelen van deze melkerij, die nu 30% tot zelfs 50% Danone-melkpoeder gebruikt voor zijn Dolima-yoghurt.

Nestlé heeft in 2014 een mobiele moduleerbare fabriek voor Afrika ontwikkeld, die zijn melkpoeder 50% goedkoper kan verpakken dan een normale fabriek. Nestlé noemt dit *"een snelle, flexibele en goedkope manier om op markten door te dringen"*³⁷ en het is een minder riskante investering.

Arla doet hetzelfde: in samenwerking met Mata Holdings (joint venture in 2013)³⁸ ontwikkelde het in 2015 in Ivoorkust "een nieuwe mobiele verpakkingseenheid die werkt met drie containers van 40 voet en op zonnepanelen om een productiecycclus van 12 uur te garanderen, bij een gecontroleerde temperatuur. Deze fabriek heeft een jaarlijkse verwerkingscapaciteit van 2.000 ton melkpoeder, kan 8 miljoen liter melk op de markt brengen en wordt beschouwd als een goedkope manier om voordeel te halen uit de massale vraag naar melk in Afrika"³⁹. Door dergelijke 'low cost'-eenheden te ontwikkelen, beperken bedrijven als Arla en Nestlé hun financieel risico.

Arla heeft grote ambities in West-Afrika, waar het zijn inkomsten tegen 2050 wil verviervoudigen.

40 / Jeune Afrique – 4 september 2015

41 / 'L'Afrique au cœur des priorités de Danone pour 2015' - www.ecodufaso.com - 16 december 2014

42 / Agritrade, sept. 2014

Arla heeft grote ambities in West-Afrika, waar het zijn inkomsten tegen 2050 wil verviervoudigen⁴⁰. Gesterkt door zijn 12.700 producenten (in Denemarken, Zweden, Groot-Brittannië, Duitsland, België, Luxemburg en Nederland), die elk jaar 1 miljoen liter melk meer zullen produceren, wil het zijn inkomsten in de regio tegen 2020 verviervoudigen tot 460 miljoen euro, op basis van zijn partnerschappen in Nigeria en in Senegal. In Nigeria wil Arla Dairy Products LFTZ Entreprise tegen 2020 zijn omzet verdrievoudigen tot 240 miljoen euro, tegenover 80 miljoen euro op dit moment.

Danone blijft niet achter. Het heeft een investeringsfonds 'Danone Communities' ingesteld en beschikt sinds vorig jaar over een divisie in Afrika: *"Deze nieuwe, multidisciplinaire divisie wordt opgezet om de ontwikkeling van Danone in deze strategische regio te versnellen"*,⁴¹ zo stelt Danone, dat op dit moment meer mikt op de markten van Noord- en Zuid-Afrika, waar wellicht meer koopkracht aanwezig is. Fan Milk, dat enkel ingevoerde grondstoffen verwerkt en de 'Laiterie du Berger', die zowel met lokaal als ingevoerd materiaal werkt, worden de ankerpunten waarmee Danone zijn activiteiten in de regio wil ontwikkelen. Volgens Emmanuel

Faber wordt *"Afrika een belangrijk onderdeel voor de expansie van Danone"*.

FrieslandCampina lonkt naar Nigeria, dat volgens de voorzitter van FCW *"op enkele jaren tijd een van de wereldleiders van de melkproductie zou kunnen worden"*⁴². Maar omdat de lokale melk in 2015 meer dan twee keer zo duur was als ingevoerde melk, biedt dit land allereerst een kans om er melkpoeder naar uit te voeren.

Naast de evolutie van de prijzen zullen ook de strategieën van de concurrenten de investeringen van de bedrijven beïnvloeden, waarbij de groeiende vraag in West-Afrika een sterke troef blijft.

Een van de mogelijkheden om tegemoet te komen aan de vraag en gebruik te maken van de plaatselijke productie, bestaat erin grote industriële boerderijen op te zetten nabij de steden. Dat is wat Danone heeft gedaan in Egypte, waar het een fabriek met 2500 koeien heeft gebouwd, die voorzien in 40% van de vraag in Egypte. Dit lijkt op dit moment niet de prioritaire weg voor West-Afrika, maar het bestaat en dit model zou zich kunnen ontwikkelen als de wereldprijzen weer gaan stijgen.

Vooruitzichten

Vandaag duidt alles erop dat de grote Europese bedrijven nog meer zuivelproducten zullen uitvoeren naar West-Afrika:

- // de West-Afrikaanse bevolking zal de komende decennia een sterke groei kennen,
- // sinds de afschaffing van de quota kent de Europese Unie grote en groeiende melkoverschotten – momenteel gebeurt er niets om daar structureel iets aan te doen,
- // de wereldprijzen voor melk liggen uitzonderlijk laag,
- // de kosten van de melk van West-Afrikaanse landbouwers-veehouders liggen momenteel veel hoger dan die van ingevoerde melkpoeder,
- // als de EPA's ondertekend worden, zullen die de douanerechten voor zuivelproducten uit Europa plafonneren op 5%,
- // de West-Afrikaanse regeringen geven voorrang aan goedkope voedselvoorziening voor de arme stedelijke bevolking,
- // de ontwikkeling van melkerijen op basis van melk van lokale landbouwers-veehouders voor de bevoorrading van de steden kent heel wat belemmeringen,
- de klimaatopwarming kan een negatieve impact hebben op de productiemogelijkheden in West-Afrika.
- // ...

Maar andere factoren wijzen op een toename van de lokale productie::

- // een meerderheid van de West-Afrikaanse regeringen heeft aangegeven de lokale productiesector te willen ontwikkelen,
- // de Afrikaanse producenten en hun organisaties willen hun productie en de lokale verwerking ontwikkelen,

Er bestaan echt mogelijkheden om de melkproductie in West-Afrika te ontwikkelen.

- // de Europese bedrijven willen hun maatschappelijke verantwoordelijkheid opnemen en tonen dat ze de lokale ontwikkeling bevorderen,
- // de Europese bedrijven concurreren elkaar om een plaats te veroveren in de lokale productieketens en rekenen op krappere markten in de toekomst, met hoge prijzen,
- // het rendement van de Afrikaanse koeien kan nog toenemen.

// ...

Deze twee trends zijn niet noodzakelijk tegenstrijdig want een ontwikkeling van de lokale productie zal niet volstaan om te voldoen aan de stijgende vraag van de West-Afrikaanse bevolking. Maar als er in Europa niets gebeurt om de productie onder controle te houden en als de wereldprijs van de melk even laag blijft als vandaag, zal het moeilijk zijn om de lokale productie te ontwikkelen.

De grote Europese zuivelbedrijven bereiden zich voor op alle scenario's. Zij vestigen zich in West-Afrika om hun melkpoeder te herverpakken/verdelen en ook om lokale melk te verwerken.

Het huidige zuivel- en handelsbeleid van de EU komt meer ten goede van de zuivelbedrijven dan van de producenten en de belastingbetalers /consumenten.

We hebben gezien dat de melkproducenten in zowel Europa als West-Afrika zijn terechtgekomen in een dubbele absurde impasse: enerzijds leidt de deregulering van de zuivelsector door de EU tot heel lage prijzen die vooral

de familiebedrijven uitsluit, die leven brengen op het platteland en zorgen voor een opwaardering van de weidegebieden die geschikt zijn voor de melkveeteelt; anderzijds hebben de West-Afrikaanse producenten moeilijk toegang tot hun lokale markt door de invoerdumping en grote Europese bedrijven komen hun markt innemen, terwijl ze rekenen op een verdere groei.

Melk is geen product als alle andere. De voedende, economische, sociale en culturele rol van melk in de wereld van de landbouw en de veeteelt verdient een echt regulerend overheidsbeleid. Ondanks de al vermelde beperkingen bestaan er echt mogelijkheden om de melkproductie in West-Afrika te ontwikkelen.

Net als in Europa blijft de vraag welk model van melkproductie zal worden ontwikkeld: zal men gebruik maken van de ruimte voor weiland en de rondtrekkende kudde en de minimelkerijen die daarmee samenhangen of komen er fabrieksboerderijen voor melk rond de steden door een model uit het Noorden te kopiëren met heel negatieve externe gevolgen, waarbij boeren en weiland niet nodig zijn?

Zou de plattelandsbevolking, die nog altijd meer dan 50% van de West-Afrikanen uitmaakt en liever in het land leeft en woont dan te emigreren naar Europa, meer invloed kunnen hebben op de beslissingen?

Zal de Nigeriaanse regering weerstaan aan de druk van de EU en weigeren het EPA te ondertekenen? En zullen de andere regeringen van West-Afrika dan ook de invoering van een gedeeltelijk EPA weigeren?

Voor de West-Afrikanen en hun regeringen bestaat de uitdaging erin om zelf greep te krijgen op de regelgeving opdat die geen belemmering vormt op de ontwikkeling van hun landbouw- en veeteeltproductie.

Om uit de impasse te komen en de Europese en Afrikaanse producenten niet over te laten aan de zuivel-industrie, **kan de EU ingrijpen:**

- // door haar handelsbeleid af te stemmen op de aangekondigde 'ontwikkeling's-doelstellingen voor Afrika en de economische 'partnerschap'sakkoorden niet uit te voeren, die veeleer de Europese zuivelbedrijven zullen bevoordelen dan de lokale familiale producenten,
- // door haar zuivelproductie te reguleren om structurele overschotten te vermijden en de producenten een prijs te garanderen die hun productiekosten dekt,
- // door een eind te maken aan de industrialisering van de productie in grote fabrieksboerderijen,
- // door productiemethodes te bevorderen die gebruik maken van de begraasde permanente graslanden,
- // ...

West-Afrika kan ingrijpen:

- // door de EPA's te weigeren en voldoende hoge en variabele douanerechten in te stellen op melkpoeder zoals ROPPA dat vraagt en door de ontvangsten daarvan te gebruiken om de ontwikkeling van lokale melkerijen te bevorderen (infrastructuur, elektriciteit, verwerking, ...)
- // door het rendement van de kuddes, te verhogen maar geen grote fabrieksboerderijen met exotische koeien te laten opzetten,

// door het gebruik van lokale namen en beelden voor geïmporteerde zuivelproducten te verbieden,

- // door te investeren in de verwerking en de promotie van melk van de lokale landbouw en veeteelt, ook op scholen, en door het publiek te informeren over de betere voedingskwaliteit en de betere smaak van lokale melk,
- // door de ontwikkeling van producentenorganisaties te bevorderen en overleg te ontwikkelen tussen alle spelers in de productieketen van melk,
- // door de internationale gedragscode voor het op de markt brengen van vervangingsmiddelen voor moedermelk volledig uit te voeren om te verhinderen dat de grote zuivelbedrijven borstvoeding in een slecht daglicht plaatsen en hun eigen poeder aanprijzen.

// ...

Zelfs wanneer deze maatregelen er komen, zal er gezien de groeiende bevolking en het geringe plaatselijke aanbod nog lang melkpoeder worden ingevoerd. Voor de West-Afrikanen en hun regeringen bestaat de uitdaging erin om zelf greep te krijgen op de regelgeving opdat die geen belemmering vormt op de ontwikkeling van hun landbouw- en veeteeltproductie.

“Het zijn in de eerste plaats de landen waar een sterke stijging van het verbruik vast te stellen is, die de melk zullen moeten produceren om in hun behoefte te voorzien, ook met investeringen van grote buitenlandse groepen. Dit roept de vraag op van de verdeling van de marges, over de hele waardeketen.”⁴³

⁴³ / Uit de conclusie van het onderzoek 'Dynamique des bassins laitiers entre mondialisation et territorialisation' - verzamelwerk - Voies lactées - 2015

Verdere lectrur

- // Sodiaal 2020 - https://producteursdelaitsodiaal.fr/sodiaal/CMS/Flashs/livre_2020/index.html#/1/
- // Afrique de l'Ouest : comment développer la filière du lait local- Défis Sud - SOS Faim- maart/april 2016
- // Étude sur les mesures contre les déséquilibres de marché : Quelles perspectives pour l'après quotas dans le secteur laitier européen ? - ouvrage collectif - februari 2016 - Ministère français de l'Agriculture-
- // Dossier : vouloir le lait et l'argent du lait - Défis Sud - SOS Faim - dec. 2015- januari 2016
- // African dairy markets to see diverging prospects- agrimoney.com - januari 2016
- // Les cartels du lait - Elsa Casalegno - Karl Laske - édition Don Quichotte - 2016
- // Les Accords de partenariat économique (APE) de plus en plus contestés- Momagri - <http://www.momagri.org/>
- // L'industrie laitière en Afrique de l'Ouest: histoire, stratégies et perspectives » - Christian Corniaux - CIRAD-PPZS, 2015 <http://www.inter-reseaux.org/IMG/pdf/apportCiradIndustrielsLaitDanida.pdf>
- // Autosuffisance : l'Afrique cherche sa voie lactée - Jeune Afrique - 23 juli 2015
- // Dynamique des bassins laitiers entre mondialisation et territorialisation - ouvrage collectif - Voies lactées - 2015
- // Beyond the Milking Parlour: An Analysis of European Dairy Company Involvement and Strategies towards West African Dairy Sector Development - Morten Emil Hansen et Paul Goodison. - project Milky way to development - 2015
- // Note d'analyse de l'impact des politiques commerciales régionales sur la filière « lait local » en Afrique de l'Ouest- GRET/APESS- 2015
- // L'Afrique au cœur des priorités de Danone pour 2015- décembre 2014 - agenceecofin.com - ecodufaso.com
- // Le commerce laitier entre l'UE et l'Afrique évolue : réponses des entreprises européennes à l'abolition des quotas de production de lait - Agritrade - special report sept. 2014
- // Nestlé to roll out modular factory system in Africa- Agritrade - augustus 2014
- // Europe laitière - André Pflimlin - éditions France Agricole - 2010
- // Chances et menaces du nouveau programme laitier du Burkina Faso - Burkinalait - 2010
- // Sur les sentiers du lait au Mali - <http://jagros.be/ressources/SentierLaitMali-BAT.pdf> - 2009
- // Agriculture familiale et production laitière : menaces et enjeux- Oxfam Solidarité Belgique - 2008
- // Ces accords que Bruxelles impose à l'Afrique - R.M.Jennar- le Monde diplomatique - februari 2005

